

Kamp u Slavonskom Brodu

Tea Škokić

Nakon kampa u Opatovcu koji je djelovao od rujna do studenog 2015. godine, početkom studenog iste godine otvoren je Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske u slavonskobrodskom naselju i industrijskoj zoni Bjeliš, kolokvijalno zvan kamp u Slavonskom Brodu. Najavljen je od tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova RH Ranka Ostojića kao privremeno utočište izbjeglica u tranzitu iz Srbije kroz Hrvatsku, na dionici **balkanske rute** temeljenoj na sporazumu ministara unutarnjih poslova Hrvatske i Srbije. Sporazum je predviđao da izbjeglice iz Šida u Srbiji u Hrvatsku ulaze vlakom, nakratko se zaustavljaju u kampu u Slavonskom Brodu, a zatim vlakom nastavljaju do Dobove u Sloveniji. Prema službenim navodima kamp je trebao osigurati bolju organizaciju prolaza i automatiziranu registraciju migranata i izbjeglica.

Prema opisima uz fotografije koje su snimljene u prvih petnaestak dana rada kampa, a koje je Vlada RH objavila na svojim službenim stranicama, u šest sektora kampa smješteni su šatori za trijažu, odnosno medicinsku pomoć, te onaj Crvenog križa (CK) sa službom za traženje nestalih članova obitelji i psihosocijalnu pomoć. U kampu su se nalazili i šatori za vojsku, premda izvan vidokruga volontera i zaposlenih u kampu, šatorska menza za volontere i zaposlenike te NGO skladište koje je vodila njemačka humanitarna organizacija Intereuropean Human Aid Association (IHA). Podignuti su i šatori za čekanje obitelji koje su se razdvojile na putu, kao i šatori s dvadesetak ležaja te oni s kapacitetom od tisuću ležaja. U kontejnerima su bili smješteni uredi nevladinih, međuvladinih i drugih organizacija koje su djelovale u kampu, a grijane kućice predviđene su za boravak obitelji s djecom. U kontejnerima su se nalazile i kupaonice, a na nekoliko punktova bili su smješteni mobilni wc-i. Na službenom ulazu u kamp, kojim su se služili svi osim izbjeglica, nalazila se zidana glavna zgrada u kojoj je boravila policija, dok su u ostale čvrste objekte smješteni stacionar u nadležnosti Ministarstva zdravstva te skladište CK.

Kamp je bio smješten je na 40 000 kvadrata unutar INI-nog poslovnog prostora, a kao prednosti lokacije ministar je naveo postojeće čvrste objekte i željeznički kolosijek unutar kompleksa u kojem se podizao kamp. Pojasnio je da će takva organizacija prostora olakšati transport izbjeglica te osigurati da lokalna zajednica ne trpi zbog njihove prisutnosti: "Znači, direktno s granice u kamp, registracija, smještaj, pomoć u svemu što je potrebno, eventualno medicinska pomoć i nakon toga tranzitiranje prema Schengenu". U službenim se priopćenjima te političkim izjavama i prije uspostave kampa takva logika provoza pravdala namjerom da Hrvatska ne postane tzv. hotspot, odnosno mjesto gdje se izbjeglice duže zadržavaju. I doista je razmještaj dijela šatora i kontejnera u kampu sugerirao brzo, gotovo cirkularno kretanje ljudi: dolazak vlaka na peron, usmjeravanje ljudi u registracijske šatore gdje je policija obavljala kontrolu, unosila u informatički sustav njihove podatke te im izdavala određene dokumente, zatim prolazak kroz **distribucijski šator** gdje je uspostavljena humanitarna opskrba i gdje su se na njegovom izlazu dijelili hrana i voda, pa konačno ponovno na peron gdje su ljudi ukrcavani na vlak za Sloveniju.

Pogled na kamp iz zraka, Prihvatni zimski tranzitni centar u Slavonskom Brodu, 13. studenog 2015. Foto izvor:

Međutim, tako uspostavljen **koridor** bio je „u potpunosti izoliran u odnosu na okolni teritorij kojim je prolazio i uvelike izdvojen u odnosu na njegov pravni sustav, stanovništvo i dr.“ te se prepoznavao kao „državno organizirano masovno prebacivanje ljudi od jedne do druge granice“ (Hameršak i Pleše 2017a: 19) i međunarodno dogovoren plan za kontrolu i usporavanje rute. Osim toga, raspored i sadržaj kampa su se tijekom vremena mijenjali, a izvještaji pojedinih nevladinih udruga kao i istraživački uvidi upozoravali su da su se tijekom pet mjeseci rada kampa ljudi **profilirali** te nezakonito zadržavali te zatvarali u **detenciju**. O jednom takvom zadržavanju u detencijskom sektoru u kampu u Slavonskom Brodu istraživački je zabilježeno:

policija je dio ljudi usmjeravala prema sektoru na suprotnoj strani [od registracijskog šatora i puta prema distribucijskom šatoru i vlaku], na pustu trasu na kojoj ih je tek pogledom pratio predstavnik UNHCR-a. U taj je sektor upućeno, prema javno dostupnim informacijama, 110 osoba, uglavnom muškaraca, iz zemalja kao što su Libanon, Pakistan, Nepal, Bangladeš, Maroko, Somalija i Obala Bjelokosti, koji su tijekom dana otišli iz kampa (Hameršak i Pleše 2017a: 25).

Kasnije je dio izdvojenih i zadržanih ljudi bio i više dana zatvoren u posebnom dijelu kampa, kojem je, ovisno o periodu njegova djelovanja, zabranjen pa dopušten pristup volonterima. Takva su se postupanja dugo sustavno skrivala, prešućivala i tajila te o njima nisu govorila službena priopćenja Ministarstva unutrašnjih poslova „kao ni medijska, volonterska i druga izvješća iz kampa i u kampu“, nego aktivistički prikupljeni iskazi „osoba koje su nakon izdvajanja i zatvaranja u Slavonskom Brodu vraćene u Srbiju“ (Hameršak i Pleše 2017a: 25). Profilacija, koju je provodila hrvatska policija, ponekad je započinjala već u Šidu, dakle na teritoriju druge zemlje, kada su pojedini ljudi udaljavani iz vlaka na temelju policijske procjene nepripadanja, primjerice, **SIA** skupini. U kamp su se, osim vlakom, ljudi dovozili i, primjerice, kombijima te su neki ukrcavani na vlak prema Sloveniji, a neki vraćeni prema Srbiji, pa čak i piešice usred zime.

Tako je uz humanitarnu funkciju distribucije pomoći kamp imao i sigurnosnu, a mehanizmi kontrole koje je provodio MUP uklapali su se u međunarodno dogovoreno upravljanje balkanskim koridorom kao mobilnom formom „suvremenog sigurnosno-humanitarnog menadžmenta migracija utemeljenog na teritorijalnoj i administrativnoj eksteriorizaciji i interiorizaciji graničnih kontrola i deklarativno depolitiziranim politikama humanitarne zaštite“ (Hameršak i Pleše 2017b: 101-102). Ti su sigurnosni mehanizmi obuhvaćali ne samo ljude u tranzitu nego i volontere te radnike humanitarnih organizacija. Potonje je nerijetko uzrokovalo napetosti između organizacija koje su djelovale u kampu, a koje su različito shvaćale principe humanitarnog rada. Dok su ga jedni shvaćali kao apolitičnu aktivnost pružanja humanitarne pomoći, drugi su ustrajavali i na političkoj, tj. aktivističkoj komponenti svoga djelovanja koja je uz pomaganje uključivala i zagovaranje migrantskih prava i sloboda (v. **humanitarna industrija**). Osim spomenutih organizacija CK i IHA, u kampu su djelovale međuvladine organizacije i agencije UN-a (IOM, UNICEF, UNHCR) te međunarodne i domaće nevladine organizacije Caritas, Samaritan's Purse, Save the Children, CARE, Adventistička agencija za pomoć i razvoj (ADRA), Isusovačka služba za izbjeglice (JRS), Medicinska humanitarna organizacija Magna, Volonterski centar Slavonski Brod, Hrvatska strukovna udruga sudskih tumača, udruga Roda, Centar za mirovne studije i dr. Distribucijski šator kao središnje mjesto susreta volontera nevladinih organizacija s radnicima i volonterima CK-a i UNHCR-a nerijetko je sa svakom novom smjenom svjedočio „pregovaranjima i dogovaranjima oko odjeće koja nedostaje, o tome tko smije zalaziti u čiji dio šatora i dijeliti čiju donaciju, o (ne)poštivanju pravila dogovorenih na jutarnjim brifinzima koordinatora i voditelja NVO-a i HCK-a, o tome koliko treba biti 'uslužan' i susretljiv prema izbjeglima“ (Škokić i Jambrešić Kirin 2017: 87-88).

U kampu je preko mjere zapošljavanja na javnim radovima na minimalnoj plaći bilo zaposleno i oko stotinjak radnica i radnika, mahom iz Slavenskog Broda. Kako navodi Romana Pozniak, zbog boravka velikog broja volontera i radnika humanitarnih organizacija u Slavonskom Brodu, kampu treba pristupiti i s ekonomskog i financijskog aspekta.

Broj svih humanitarnih radnika od studenoga 2015. do ožujka 2016. (do zatvaranja balkanskog koridora) kretao se između 200 i 300 osoba dnevno. (...) Oni su iznajmljivali hotelske sobe, apartmane, kuće i stanove u gradu i, logično, koristili lokalne službe i ugostiteljske usluge. Izbjeglički kamp, premda je omogućavao iznimno prekarno zaposlenje, u tom je kratkom razdoblju osiguravao financijsku dobit i „življi“ društveni život (Pozniak 2019: 58).

Ipak, kako su nam se požalili lokalni radnici zaposleni preko mjere javni radovi, oni nisu imali pravo na odjeću i obuću, pa ni na radnu, koju su dobivali izbjeglice, premda su pojedini dolazili na posao posve neprikladno odjeveni za zimske uvjete, što je primjer apsurdnosti humanitarizacije (Škokić i Jambrešić Kirin 2017: 91). S druge strane, financijska korist grada donekle je demantirala prosvjednike koji su uoči otvaranja kampa bili protiv njegova postojanja s argumentima da treba brinuti o „našim“ beskućnicima i sirotinji te da se hrane migranti dok Slavonci gladuju. Življi društveni život je, osim veće potrošnje u kafićima i restoranima, značio i događanja poput, primjerice, provedbe programa Interkultura: mjesto susreta kultura, dijaloga i solidarnosti koji su Centar za mirovne studije i Inicijativa Dobrodošli! provodili u suradnji sa zadrugom Okus doma i Gradskom knjižnicom ili s Volonterskim centrom Slavonski Brod i dječjim vrtićem Ivana Brlić Mažuranić.

No unatoč tome što je kamp u svom kratkom trajanju ipak bio vidljiv i značajan lokalnom stanovništvu, njegovo smještanje na periferiji grada, van „urbanog pogleda“ Brođana, te prostorna izoliranost ogradama i rijekom kao prirodnom preprekom govore o njemu kao prostoru izuzeća za one koji remete nacionalni poredak stvari (Turner 2015: 139). U kampu u Slavonskom Brodu, kao jedinoj točki zaustavljanja u koridoru, službeno je zabilježen dolazak 374 148 ljudi. Posljednji vlak u kamp je stigao 5. ožujka 2016. godine s oko 250 osoba, da bi se kamp službeno zatvorio 15. travnja, nekoliko dana nakon što su iz njega preseljeni posljednji izbjeglice koji su u njemu bili zatvoreni.

12. 12. 2023.

Literatura

Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017a. "Zarobljeni u kretanju. O hrvatskoj dionici balkanskog koridora". U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, 9-39.

Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017b. "Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske. Etnografsko istraživanje u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice". U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, 101-132.

Pozniak, Romana. 2019. „Pomoć ili biznis? Transformacija humanitarnog rada u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice“. *Studia ethnologica Croatica* 31/1: 49-66 // „Aid or Business? The Transformation of Humanitarian Work in the Refugee Camp in Slavonki Brod“ (Translation) *Studia ethnologica Croatica* 31/1: 67-86.

Škokić, Tea i Renata Jambrešić Kirin. 2017. „Shopping centar nenormalne normalnosti. Etnografija distribucijskog šatora u izbjegličkom kampu u Slavonskom Brodu“. U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, 81-100.

Turner, Simon. 2015. „What Is a Refugee Camp? Explorations of the Limits and Effects of the Camp“. *Journal of Refugee Studies*, 29/2: 139-148.